

קול צופיין

קול צפ"ן נשא קול יחדו ירגנו

וירא תשע"ט השיעור השבועי מיסודו של מרן הראשון לציון הרה"ג המקובל האל-קי הרב **מרדכי אליהו** זצוק"ל

השיעור נמסר ע"י הרה"ג **שמואל אליהו** הרב הראשי של צפת

כָּל הָעוֹשֶׂה צְדָקָה וּמִשְׁפָּט, כָּאֵל מְלֹא לְעוֹלָם כָּלוֹ חֶסֶד

העיונות הזה הוא עיונות אזורי. גם אבימלך מרשה לעצמו לקחת את שרה בעל כורחה, ואחר כך להטיף מוסר לאברהם. "וַיִּקְרָא אַבְרָמָה לְאַבְרָהָם וַיֹּאמֶר לוֹ כֹּה עָשִׂיתָ לָנוּ וְכֹה חָטָאתָ לָךְ כִּי הִבֵּאתָ עָלֵי וְעַל מִמְלַכְתִּי חֲטָאָה גְדֹלָה מִעֲשִׂים אֲשֶׁר לֹא יַעֲשֶׂה עֲשִׂיתָ עִמּוֹדִי". אבל זה לא מונע מאברהם להתפלל בעבורו כמו שהתפלל בעד סדום.

חסד עולמי דרך גירוש הגר וישמעאל

בסופה של הפרשה אנו לומדים פרק גדול בהלכות חסד באמצעות סיפור גירוש הגר וישמעאל. כשישמעאל מצחק ומסכן את הרוחניות של יצחק, אומרת שרה לאברהם "גֵּרְשָׁה הָאִמָּה הַזֹּאת וְאֶת בְּנָהּ". זה נראה לאברהם לא טוב "וַיֵּרֶע הַדָּבָר מְאֹד בְּעֵינָיו אַבְרָהָם עַל אוֹדֶת בְּנוֹ" (כא יא). אלוקים אומר לאברהם ששרה רואה טוב יותר ממנו: "אַל יֵרֶע בְּעֵינֶיךָ עַל הַנֶּעֱרָר וְעַל אֲמָתְךָ כֹּל אֲשֶׁר תֹּאמַר אֵלָיךְ שָׂרָה שְׂמַע בְּקוֹלָהּ כִּי בִי־צָחַק יִקְרָא לָךְ זָרַע" (בראשית כא). על זה אמרו חכמינו כי אברהם היה טפל לשרה בנבואה. הוא ראה למרחקים, והיא ראתה הרבה יותר רחוק ממנו. היא הבינה כי המציאות של ישמעאל והגר תעקר את היכולת להביא ברכה לעולם דרך יצחק.

חסד עולמי דרך העקידה

סיפור נוסף שנמצא בסוף הפרשה הוא ניסיון העקידה, שנראה כשיא השיאים של תוקף הדין. "וַיֹּאמֶר קַח נָא אֶת בְּנֶךָ אֶת יְחִידְךָ אֲשֶׁר אֲהַבָּתָ אֶת יִצְחָק וְלֶךְ אֶל אֶרֶץ הַמֹּרְיָה וְהַעֲלֵהוּ שָׁם לַעֲלֹה עַל אֶחָד הַהָרִים אֲשֶׁר אָמַר אֱלֹהִים" (בראשית כב ב). ואולם בסופו של דבר מתברר כי ממנו יוצא שיא השיאים של החסד. עם ישראל מתברך בחסד גדול: "כִּי בָרַךְ אַבְרָהָם וְהָרְבָה אַרְבָּה אֶת זָרְעוֹ כְּכֹכְבֵי הַשָּׁמַיִם וַיַּחֲזֵל אֲשֶׁר עָל שִׁפְתָּי הֵם וַיִּרְשׁ זָרְעוֹ אֶת שְׁעַר אֲבִיבִי". וגם כל האנושות מתברכת בזכות אברהם ויצחק: "וְהִתְבָּרְכוּ בְּזָרְעוֹ כָּל גּוֹיֵי הָאָרֶץ עִקֵּב אֲשֶׁר שְׂמַעְתָּ בְּקוֹלִי". מסתבר שהעקידה הזאת מתגלה כשיא השיאים של החסד העולמי.

אהב צדקה ומשפט, חסד ה' מלאה הארץ

גדולה הכנסת אורחים מקבלת פני שכניה

פרשת "וירא" עוסקת כולה בחסד. בתחילה היא מדברת על החסד הגדול של אברהם אבינו, שמקבל אורחים לא מוכרים כחום היום ביום השלישי למילתו, רץ לקראתם ומשתחוה להם ומבקש שיבואו לאכול בביתו. "וַיִּמְהַר אַבְרָהָם הָאֵלֶּלָה אֶל שָׂרָה וַיֹּאמֶר מִהְרֵי שְׁלֹשׁ סָאִים קָמַח סֵלֶת לוֹשִׁי וַעֲשֵׂי עֲגוֹת: וְאֵל הַבָּקָר רֵץ אַבְרָהָם וַיִּקַּח בֶּן בָּקָר רֶךְ וְטוֹב וַיִּתֵּן אֶל הַנֶּעֱרָר וַיִּמְהַר לַעֲשׂוֹת אוֹתוֹ". הוא מאכיל ומשקה אותם ומשרת אותם "וַיִּתֵּן לַכְּנִיָּהם וְהוּא עִמָּד עֲלֵיהֶם תַּחַת הָעֵץ וַיֹּאכְלוּ" (בראשית יז).

מהדרך בה קיבל אברהם את אורחיו למדו חכמינו שגדולה הכנסת אורחים יותר מקבלת פני שכניה, כיוון שבאותה שעה היה אברהם בשיחה עם ה', "וַיֵּרָא אֵלָיו ה' בְּאֵלְנֵי מִמְרָא", ואברהם מבקש מה' שימנן לו עד שיסיים לקבל את אורחיו, להאכילם וללוות אותם: "וַיִּקְמוּ מִשְׁם הָאֲנָשִׁים וַיִּשְׁקְפוּ עַל פְּנֵי סָדֹם וְאַבְרָהָם הֵלָךְ עִמָּם לְשַׁלְחָם" (בראשית יח טז).

ראה גם את זה לעמת זה עשה האלהים

ואולם כגודל החסד של אברהם, כך גודל הנצלנות של סדום ועמורה. "וַיִּקְרָאוּ אֵל לֹט וַיֹּאמְרוּ לוֹ אִי־הָאֲנָשִׁים אֲשֶׁר בָּאוּ אֵלֶיךָ הַלֵּילָה הַזֶּה וְהוֹצִיאָם אֵלֵינוּ וְנַדְעָה אוֹתָם" (בראשית יט). נצלנות שכוללת את העם כולו: "טָרָם וַיִּשְׁכְּבוּ וְאֲנָשֵׁי הָעִיר אֲנָשֵׁי סָדֹם נִסְבּוּ עַל הַבַּיִת מִנֶּעֱרָר וְעַד זָקֵן כָּל הָעָם מִקְצֶה" (בראשית יט ד).

לֹט, שבחר לגור בסדום והכיר את מנהג המקום, מנסה לתקן בחסד מעוות ומוסר את נפש בנותיו בכדי להציל את אורחיו. "הִנֵּה נָא לִי שְׁתֵּי בָנוֹת אֲשֶׁר לֹא יָדְעוּ אִישׁ אוֹצִיאָהָ נָא אֶתְהֶן אֵלֵיכֶם וַעֲשׂוּ לָהֶן כְּטוֹב בְּעֵינֵיכֶם". הוא מפקיר את שתי בנותיו לאונס המוני כדי לעשות חסד עם האורחים שלו.

וְחֶסֶד ה' – עַל יִרְאָיו

לַעֲשׂוֹת צְדָקָה וּמִשְׁפָּט

זאת הסיבה שבגללה אנו מוצאים את המילה משפט בכל מקום שמדובר בו על צדקה. כך נאמר על אברהם: "כִּי יִדְעִיתִי לְמַעַן אֲשֶׁר יַצְנֶה אֶת בְּנֵי וְאֶת בִּיתוֹ אֲחֵרָיו וְשִׁמְרוּ דֶרֶךְ ה' לַעֲשׂוֹת צְדָקָה וּמִשְׁפָּט" (בראשית יח טו). כך נאמר כל דוד המלך "וַיְהִי דָוִד עֹשֶׂה מִשְׁפָּט וְצְדָקָה לְכָל עַמּוֹ" (שמואל ב ח טו). כך נאמר על שלמה "וַיִּשְׁמְךָ לְמַלְךְ לַעֲשׂוֹת מִשְׁפָּט וְצְדָקָה" (מלכים א פרק י ט). כך נאמר על הגאולה: "צִיּוֹן בְּמִשְׁפָּט תִּפְדֶּה וְנִשְׁבְּרָה בְּצְדָקָה" (ישעיה א כז). והטעם הוא שנעשה צדקה במשפט, שלא נעשה חסד מקולקל, קליפה שנראית כמו חסד ובאמת היא מזיקה מאוד. על כן אמרו חכמינו (סוכה מט ע"ב): **"אָמַר רַבִּי אֱלֵעָזָר, כָּל הָעוֹשֶׂה צְדָקָה וּמִשְׁפָּט, כְּאִלּוּ מְלֹא לְעוֹלָם כֶּלִי חֶסֶד, שֶׁנֶּאֱמַר (תהלים לג) "אֱהָב צְדָקָה וּמִשְׁפָּט, חֶסֶד ה' מְלֵאָה הָאָרֶץ".** חסד שנאמר עליו בפרקי אבות כי הוא אחד משלושה דברים שהעולם עומד עליהם.

הגמרא אומרת שזה לא דבר קל לעשות חסד נכון "שֶׁמָּא תֵּאֵמַר, כָּל הָבָא לְקַפֵּץ קוֹפֵץ? תִּלְמִיד לֹמֵר, 'מָה יֵקָר חֶסֶדְךָ אֱלֹהִים'". האם אתה חושב שכל מי שרוצה לקפוץ לעשות חסד נכון אכן יכול לעשות כן? עונה הגמרא: חסד נכון הוא דבר יקר המציאות. "מָה יֵקָר חֶסֶדְךָ אֱלֹהִים". שואלת הגמרא "יכול אֶפְלוּ יִרְאֵ שָׁמַיִם כֵּן?" האם גם לאדם ירא שמים זה דבר יקר המציאות? "תִּלְמִיד לֹמֵר: 'וְחֶסֶד ה' מְעוֹלָם וְעַד עוֹלָם עַל יִרְאָיו' (תהלים קג). אדם שיש לו יראת שמים יכול להגיע לחסד נכון. חסד עם משפט.

אלמלא גמילות חסדים, אין העולם מתקיים אפילו שעה אחת

בחסד נכון אתה לא עוזר רק לאיש אחד. בחסד נכון אתה מביא זכות קיום לעולם, כמו שבעוול אחד אפשר להחריב חמש ערים מפותחות בארץ ישראל שהם "כגן ה' כארץ מצרים". על חסד נכון כתוב: "שִׁמְעוּן הַצִּדִּיק הִיָּה מְשִׁיבֵי כֶסֶת הַגְּדוּלָּה. הוּא הִיָּה אֹמֵר, עַל שְׁלֹשָׁה דְּבָרִים הָעוֹלָם עוֹמֵד, עַל הַתּוֹרָה וְעַל הָעֲבוּדָה וְעַל גְּמִילוֹת חֲסָדִים" (מסכת אבות פרק א ב). ובמדרש אותיות דרבי עקיבא נאמר: "אלמלא גמילות חסדים, אין העולם מתקיים אפילו שעה אחת".

לכן נאמר עליו בגמרא (סוכה מט ע"א): **אָמַר רַבִּי אֱלֵעָזָר: גְּדוֹל הָעוֹשֶׂה צְדָקָה יוֹתֵר מִכָּל הַקְּרִבּוּנוֹת, שֶׁנֶּאֱמַר, (משלי כא) "עֲשֵׂה מִצְדָּקָה וּמִשְׁפָּט נִבְחָר לָהּ מִזָּבָח".** ובמקום אחר בגמרא (שבת קכו ע"א): **"אָמַר רַבִּי יוֹחָנָן, גְּדוֹלָה הַכִּנְסַת אוֹרְחִים כִּהַשְׁכַּמַת בֵּית הַמִּדְרָשׁ, דִּקְתָּנִי, מִפְּנֵי הָאוֹרְחִים, וּמִפְּנֵי מִיטוֹל בֵּית הַמִּדְרָשׁ. וְרַב דִּימִי מְהַרְדָּעָא אָמַר, יוֹתֵר מִהַשְׁכַּמַת בֵּית הַמִּדְרָשׁ, דִּקְתָּנִי, מִפְּנֵי הָאוֹרְחִים, וְהִדָּר, וּמִפְּנֵי מִיטוֹל בֵּית הַמִּדְרָשׁ".** עוד בגמרא: אָמַר רַבִּי יְהוֹדָה, אָמַר רַב, גְּדוֹלָה הַכִּנְסַת אוֹרְחִים מִהַקְבֵּלֶת פָּנֵי שְׂכִינָה, דְּכַתִּיב, (בראשית יח) "וַיֹּאמֶר, אֲדֹנָי אִם נָא מְצֹאֵתִי חֵן בְּעֵינֶיךָ אֶל נָא תַעֲבֹר".

כִּי יִדְעִיתִי לְמַעַן אֲשֶׁר יַצְנֶה אֶת בְּנֵי לַעֲשׂוֹת צְדָקָה

שהצדקה סימן לצדיק זרע אברהם אבינו

על מנת לעשות חסד נכון אנו לומדים ממעשי הצדיקים את ההלכות הנכונות. וכך אומר לנו הרמב"ם (הלכות מתנות עניים פרק י הלכה א) כי הצדקה הנכונה נלמדת מאברהם אבינו. "חייבין אנו להזהר במצוות צדקה יותר מכל

מצוות עשה, שהצדקה סימן לצדיק זרע אברהם אבינו שנאמר: כִּי יִדְעִיתִי לְמַעַן אֲשֶׁר יַצְנֶה אֶת בְּנֵי לַעֲשׂוֹת צְדָקָה. ואין כסא ישראל מתכונן ודת האמת עומדת אלא בצדקה שנאמר: 'בצדקה תכונני', ואין ישראל נגאלין אלא בצדקה. שנאמר: ציון במשפט תפדה ושביה בצדקה".

גמילות חסדים - החוק שחקקו אברהם אבינו

גם גמילות חסדים נלמדת מאברהם אבינו. "שכר הלוויה מרובה מן הכל, והוא החק שחקקו אברהם אבינו ודרך החסד שנהג בה, מאכיל עוברי דרכים ומשקה אותן ומלווה אותן, וגדולה הכנסת אורחים מהקבלת פני שכינה, שנאמר וירא והנה שלשה אנשים, ולוויים יותר מהכנסתן, אמרו חכמים כל שאינו מלווה כאילו שופך דמים" (הלכות אבל פרק יד הלכה ב). על מצוות הלוויה שחוקק אברהם אבינו נלמד בהמשך.

מי ששונא את הבריות ואינו גומל להם חסד, חוששים לו

מכאן אמרו חכמים כי מי שאינו בעל חסד, צריך לבדוק אם הוא מזרע ישראל. "כל המשפחות בחזקת כשרות ומוותר לישא מהם לכתחלה, ואעפ"כ אם ראית ב' משפחות שמתגררות זו בזו תמיד (או שני בני אדם שמתגררים זה בזה) או ראית משפחה שהיא בעלי מצה ומריבה תמיד, או ראית איש שהוא מרבה מריבה עם הכל ועז פנים ביותר, חוששין להם (שאינם מזרע ישראל) וראוי להתרחק מהם, שאלו סימני פסלות הם. וכו'. וכן מי שיש בו עזות פנים ואכזריות ושונא את הבריות ואינו גומל להם חסד, חוששים לו ביותר שמה גבעוני הוא" (שו"ע אבן העזר - סימן ב ב).

"כשהצדיק מלווה את חברו הם מתקשרים זה בזה בקדושתם ונעשים כאחד, וקדושתו של זה הצדיק העוסק בתורה הוא משמר את חברו בדרך כאילו הוא עצמו עוסק בתורה מחמת התקשרותם"

בְּשִׁלְשָׁה דְּבָרִים גְּדוּלָּה גְּמִילוֹת חֲסָדִים יוֹתֵר מִן הַצְדָּקָה

בין לחיים בין למות

ואע"פ שלמדנו מאברהם גם את מצוות הצדקה וגם את מצוות החסד, יש לדעת כי חסד גדול מצדקה בשלושה דברים. "תנו רבנן, בְּשִׁלְשָׁה דְּבָרִים גְּדוּלָּה גְּמִילוֹת חֲסָדִים יוֹתֵר מִן הַצְדָּקָה, שֶׁהַצְדָּקָה בְּמִמוֹנוֹ, גְּמִילוֹת חֲסָדִים בֵּין בְּמִמוֹנוֹ בֵּין בְּגוּפוֹ. צְדָקָה לְעֵנִיִּים, גְּמִילוֹת חֲסָדִים בֵּין לְעֵנִיִּים בֵּין לְעֹשִׂירִים. צְדָקָה לְחַיִּים, גְּמִילוֹת חֲסָדִים בֵּין לְחַיִּים בֵּין לְמוֹתִים" (סוכה מט ע"ב).

אין הצדקה משתלמת אלא לפי גמילות חסדים שבה

ולא עוד, אלא שכל עיקר הצדקה הוא החסד שבה. "וַיֹּאמֶר רַבִּי אֱלֵעָזָר, אֵין הַצְדָּקָה מִשְׁתַּלְמָת אֶלָּא לְפִי גְּמִילוֹת חֲסָדִים שְׂבָה, שֶׁנֶּאֱמַר, 'וְרָעוּ לָכֶם לַצְדָּקָה, קִצְרוּ לְפִי חֶסֶד'". על פי הפשט מדובר בכמות הטוב שמגיע לאדם המקבל. לפעמים אדם נותן לחברו סכום קטן שבעזרתו הוא מצליח לשלם בעבור כרטיס לרכבת שיוצאת מהתחנה. למרות שמדובר בסכום קטן, החסד שיש בנתינה הזאת הוא גדול. ולפעמים אחרת.

רש"י מסביר שעיקר השכר של המצווה הוא העמל שהשקעת בו. "הנתינה היא הצדקה, והטורח הוא החסד, כגון מוליכה לביתו או טורח שתעלה לו להרבה, כגון נותן לו פת אפויה או בגד ללבוש, או מעות בעת שהתבואה מצויה, שלא יוציא מעותיו לאיבוד, שנותן לבו ודעתו לטובתו של עני".

חסד - בלי גבול; צדקה - עד חומש

עוד למדנו במשנה (פאה א א): "אלו דברים שאין להם שיעור: הפאה, והביכורים, והראיין, וגמילות חסדים, ותלמוד תורה". זאת אומרת שכאשר אדם מפריש פאה בתוך שדהו, הוא יכול להפריש מידה קטנה או מידה

גדולה מאוד, ואין בזה שיעור מסוים כמו מעשר. כך הדין גם בביכורים, הוא יכול להביא ככל שירצה. כך גם הזמן שאדם נמצא בירושלים כשהוא עולה לרגל לראות ולהיראות, וכן הדין בגמילות חסדים ובתלמוד תורה. בצדקה, לעומת זאת, יש כללים. הצדקה אמורה להיות מעשר מהרווחים (10%), שנאמר: "וכל אשר תתן לי עשר אעשרנו לך". ואסור לתת צדקה יותר מחומש (20%) מרווחי, כיוון שבפסוק כתוב פעמיים "מעשר". וכך הוא בגמרא (כתובות נ ע"א): "אמר רבי אילעא: באושה התקינו המבזבז אל יבזבו יותר מחומש. תניא נמי הכי המבזבז אל יבזבו יותר מחומש שמוא יצטרך לבריות. ומעשה באחד שבקש לבזבו יותר מחומש ולא הניח לו חבירו ומנו רבי ישבב ואמרי לה רבי ישבב ולא הניחו חבירו ומנו רבי עקיבא".

וכתב הרמב"ם (הלכות אבל פרק יד א) שאע"פ שצריך מצוות חסד היא מהתורה. "בכלל ואהבת לרעך כמוך, כל הדברים שאתה רוצה שיעשו אותם לך אחרים, עשה אתה אותן לאחרים בתורה ובמצוות". עם זאת פרטי ההלכות הם מדברי חכמים.

שכר הלוויה מרובה מן הכול, והוא החוק שחקקו אברהם אבינו

ואברהם הלך עִמָּם לְשִׁלְחָם

הבאנו לעיל את דברי הרמב"ם על מצוות לוויה, שצריך אדם ללוות את אורחיו, והיא נלמדת מאברהם אבינו. "שכר הלוויה מרובה מן הכל, והוא החק שחקקו אברהם אבינו ודרך החסד שנהג בה" (רמב"ם אבל יד ב). לא רק להאכיל אותם כשהם בביתו, אלא גם ללוות אותם אחר כך בדרכים שלא ייזקו. "מאכיל עובדי דרכים ומשקה אותן ומלווה אותן, וגדולה הכנסת אורחים מהקבלת פני שכינה, שנאמר 'וירא והנה שלשה אנשים', ולוויים יותר מהכנסתן, אמרו חכמים כל שאינו מלווה כאילו שופך דמים".

והסביר "משאת המלך" כי הרמב"ם למד שהלוויה היא חוק של אברהם מהעובדה שהוא לווה את המלאכים. "וַיִּקְרְאוּ מִשְׁמֵם הָאֲנָשִׁים וַיִּשְׁקָפוּ עַל פְּנֵי סָדָם וַאֲבָרָהָם הָלַךְ עִמָּם לְשִׁלְחָם" (בראשית יח טז. משאת המלך שם ב). כולנו מכירים את האופי הרע של אנשי סדום. המלאכים הולכים לסדום ויש סכנה להסתובב בדרכים ליד סדום. אברהם מתגבר על החשש ומלווה את האורחים שעוזבים את ביתו על מנת להגן עליהם מפני האנשים הרעים שבדרך. כך הוא משדר לכל מי שרואה אותו כי מדובר באורחים של אברהם ולא כדאי להתעסק איתם.

אינו מלווה – כאילו שופך דמים

הגמרא (סוטה מז ע"ב) לומדת את הכלל הזה מזקנים שנמצאים במקום שנמצא בו הרוג ולא נודע מי הכהו. "ת"ד: וכל זקני העיר ההיא הקרובים אל החלל ירחצו את ידיהם על העגלה הערופה בנחל - שאין ת"ל הערופה, ומה ת"ל הערופה? על מקום עריפתה של עגלה; ואמרו ידינו לא שפכו את הדם הזה ועינינו לא ראו - וכי על לבנו עלתה שב"ד שופכין דמים? אלא, לא בא לדינו ופטרנוהו בלא מזונות, ולא ראינוהו והנחנוהו בלא לויה".

ליווי עד תחום שבת

הגמרא אומרת שיש שיעור של ליווי שאנחנו צריכים ללוות כל אורח שלנו. כך מסכם הרמב"ם: "וכמה שיעור לויה שחייב אדם בה, הרב לתלמיד עד

עבורה של עיר, והאיש לחבירו עד תחום שבת, והתלמיד לרב עד פרסה, ואם היה רבו מובהק עד שלש פרסאות (כ-12 ק"מ)". הגמרא מספרת על "רב קהנא אֶלְוִיָּה לְרַב שִׁימִי בֶר אִשִּׁי מִפְּנֵי נִהְרָא עַד בֵּי צִינְתָא דְּבִבְלִי". כך מספרת הגמרא על "רב מרדכי אלויה לרב אשי מהגרוניא ועד בי כיפי, ואמרי לה עד בי דורא".

ליווי רוחני

הגמרא מסמיכה את הלכות ליווי אורחים להלכות עגלה ערופה, ושם מדובר בשמירת הדרכים שמוטלת על ראשי הציבור. ובאמת עיקר הליווי הוא ליווי בגלל סכנת דרכים (מהרש"א על סוטה מה ע"ב)..

אמנם יש גם צד סגולי בליווי, ועל כן הגמרא אומרת שלפעמים צריך ללוות את האדם רק ד' אמות. וזה בוודאי ליווי שאין לו ערך של שמירה, אלא של ליווי רוחני (שו"ת בצל החכמה חלק ד סימן לד). וכאשר אין צורך או אין אפשרות ללוות ליווי אמיתי של שמירה, לפחות יעשה לו את הליווי הרוחני. בעיון יעקב על העין יעקב (סוטה שם) כתב כי עיקר מצוות ליווי היא להראות את הדרך ילך בה, ולכן עכשיו לא מקפידים על מצוות ליווי, כי "כל הדרכים מיושבים ומצוינים לכיון הדרך, ולכן די בלויה של ד' אמות".

ליווי שמביא להתקשרות בקדושה

בכמה ספרים התמקדו בעניין של הליווי הרוחני. השל"ה הקדוש (חולין דף קיז) כתב: "סוד לויה, אומה ישראלית נקראים כנסת ישראל שהם מכונסים מיוחדים באחדות אחד מצד נשמתם וכו' והנה כשפירש ישראל מן העיר חוצה לה כל הדרכים בחזקת סכנה וכו' לכן באה מצות לויה, ולויה לוית חן והכוונה שנשארים בעיר מלוים את היוצא ומעוררים החיבור כלומר עדיין אנחנו מחוברים כשם שאנחנו בני העיר כך אתה כמונו ומעוררים בזה החיבור שלמעלה דהיינו מצד נשמות, שאף שהגופות נפרדות מכל מקום בשרשם מחוברים ואז וכו' לא ניזוק היוצא חוצה וכו'". כן כתב הנועם אלימלך (פ' בשלח ד"ה או יאמר): "דכשהצדיק מלווה את חבירו הם מתקשרים זה בזה בקדושתם ונעשים כאחד וקדושתו של זה הצדיק העוסק בתורה הוא משמר את חבירו בדרך כאילו הוא עצמו עוסק בתורה מחמת התקשרותם".

כן מפורש בס' נתיבות עולם לרבנו מהר"ל מפראג (נתיב גמילות חסדים פרק ה'): "האדם נברא בצלם האלקים וכאשר יש בו צלם אלקים הכל יראים מלפניו אף המזיקים אינם מושלים בו, ולפיכך כאשר יוצא לדרך ובני אדם מלוים אותו בדרך שהוא הולך עליו דנותנים אל צלמו כבוד שאין מניחין אותו שיצא לבדו ולכן נשאר הכבוד הזה. ואם אין מלוין כאילו שופכי דמים פירוש שנוטלין ממנו צלמו ומבטל את הצלם הזה שאדם צריך לו בדרך והיינו דאמרין כי לכל אדם יש לויה מיוחדת לפי כבודו כי יש לנוהג כבוד באדם שהוא בצלם אלקים בדרך שהולך עליו כפי מה שראוי ואז הוא ניצל".

מצווה פרטית ומצווה ציבורית

הסמ"ע (תכ"ס ס"ק יא) שואל מפני מה לא מלווים בימינו את האורחים. ועונה בשם הדרכי משה "משום דבזמן הזה מוחלים על כבודם, ויש לילך עמו או עם חבירו עד השער או לכל הפחות ד' אמות". ובאמת זו תשובה רק לליווי הרוחני, אבל לא מועיל למקרה שיש חשש סכנה. כי כשיש סכנה צריך ללוות יותר מארבע אמות.

ובימינו הציבור מציב שומרים שישמרו את הדרכים, ולכן אין אנו מלווים את האורחים שיוצאים מביתנו ליווי ארוך כמו שעשה אברהם. המצווה הזאת הפכה להיות מצווה של הציבור, שכופה על בני הקהילה לשלם כסף בשביל שיהיו מאבטחים שלא יזיקו לעובדי הדרכים. וכך כתב הרמב"ם:

ניסיון העקידה נראה כשיא השיאים של תוקף הדין. ואולם בסופו של דבר מתברר כי ממנו יוצא שיא השיאים של החסד. חסד לעם ישראל וחסד עולמי

סיפורים על הרב זצ"ל

פי יהיה בך אביון מאחד אחיך

סיפר הרב שמואל כ"ץ: בשנת תשס"ח פנה אלי בנו של הרב זצ"ל, שלמה, וביקש שאקבל על עצמי לערוך ספר חדש ומיוחד במינו שלא נדפס כמוותו מעולם. הרב זצ"ל, בהיותו הרב הראשי לישראל, כתב אלפי תשובות בהלכה, שנשלחו לכל עמך בית ישראל: רבני ערים ומושב, רבני קהילות מהארץ ומהתפוצות, ראשי ישיבות, ר"מים, שרים וחברי כנסת, ראשי אולפנות, מנהלי תכונים ובתי ספר יסודיים, רבני בתי הספר, מורים ומורות, תלמידי ישיבות תכונות, אולפנות ובתי ספר, וסתם אזרחים שרצו לקבל תשובה לשאלה שהציקה להם. בקשתו הייתה, שאשב עם הרב, ואעבור אתו על כל התשובות, כדי שהרב יתקן ויסיף מקורות ונימוקים, כאילו הוא כותב את התשובות היום. היו לי פגישות רבות ביחידות עם הרב זצ"ל, בהן ראיתי את גאוניותו ואת מידותיו המיוחדות. הוא עבר על כל תשובה, ובכתב ידו הוסיף ותיקן מה שנראה לו. כשסיים, הושיט לי את התשובה המעודכנת, ואמר: "קרא, האם זה מובן כעת?" הרב נתן לי כל העת תחושה וכבוד שאני הוא העורך הראשי ולא הוא. פעמים רבות שאלתי שאלות להבהרה ולתוספת העניין. הרב זצ"ל, בסבלנות רבה ובענווה גדולה, התייחס בכבוד רב לכל הערה ובקשה שלי.

אספר רק על תשובה אחת שהרב זצ"ל כתב, האומרת הכול על ייחודו בפסיקת הלכה. בזמנו הוא נשאל ע"י פקיד גבוה במשרד הדתות האם מותר לתת לגויים סכום כסף מקופות הצדקה הקבועות ליד הכותל המערבי. תשובתו הייתה נחרצת: לא! אמרתי לרב זצ"ל: כאשר התשובה שכבה בתוך קלסר במשרד הדתות, איש לא ידע עליה, אך כעת אם נפרסם אותה בספר יגידו על הרב שהוא גזען, לכן כדאי לוותר עליה. תגובתו המיידית הייתה: "מה אכפת לי?". הוא הוסיף ונימוק את תשובתו: היהודי שתרם מכספו, התכוון לתת אותו לצורכי הכותל המערבי והדומה לכך, ולא להוצאות רפואיות ולא לתת אותו לגוי וכדומה. זה היה לימוד גדול עבורי. הבנתי שאם הרב זצ"ל חושב שזו ההלכה, שום דבר לא יזיז אותו, ולא מעניין אותו מה יגידו עליו בתקשורת, ומה יחשבו עליו וכו'. התשובות היו חתונות וברורות. ואכן, מאות שאלות שאלתי את הרב במשך השנים, מעולם הוא לא אמר לי: לא יודע. תשובותיו תמיד היו ברורות ומנומקות.

"כופין ללוויה כדרך שכופין לצדקה, ובית דין היו מתקנין שלוחין ללוות אדם העובר ממקום למקום, ואם נתעצלו בדבר זה מעלה עליהם כאילו שפכו דמים. אפילו המלוה את חבריו ארבע אמות יש לו שכר הרבה" (הרמב"ם הלכה ג). אמנם גם כשאין סכנה, טוב ללוות את האורח ד' אמות כדי לתת לו את הליווי הרחני.

שטרים תתן לך בכל שטריך

בימינו אנחנו לא כל כך מבינים את החסד הגדול שנעשה עמנו, שיש שוטרים בדרכים שמונעים מאנשים לשרוד את הנוסעים ומונעים תאונות דרכים ככל יכולתם. לפני קצת יותר ממאה שנה, בזמן הטורקים, כשאנשים נסעו מעיר לעיר בארץ ישראל, הם נדרשו לקחת איתם שומרים חמושים מפני שודדי הדרכים. גם בזמן הבריטים היו בארץ מקומות שבהם הייתה סכנה לנסוע מפני פרעות הערבים. ובימינו ב"ה אדם נוסע בדרכים בלי חשש לסכנת שודדים וכד'.

עד כמה יש להודות לה' על זה הבנתי כשהייתי לפני כמה שנים בברזיל והוזהרתי על ידי המארחים לא ללכת ברחוב עם שעון זהב, ולא לדבר בפלאפון במקום ציבורי שמא יבוא מישהו וישדוד אותי. כמו כן ראיתי שכל בית הוא כמו מבצר עם גדרות תיל, מפני שאין שם משטרה ששומרת אלא משטרה מושחתת. במקומות כאלו צריכים ללוות את האורחים בגלל הסיכון שבדרכים.

מצוות הליווי על המדינה

גם במדינת ישראל יש מובלעות שבהן החוק לא קיים על פי הבנת המשטרה, ובכללן כבישים ביהודה ושומרון, שחלק מהערבים נוסעים בהם בלי לשמור על החוקים. כך יש מקומות בנגב או בגליל שהסכנה בהם גדולה.

במקומות אלו חייבת המשטרה להפקיד שוטרים שינהגו ביד קשה בכל המתפרעים שמשתוללים בדרכים, ולא ינהגו בכפפות של משי באלה שיורים בחתונות שלהם בנשק חם. בכל אלה החובה על כל מארח לשמור את אורחיו. ובימינו, שהמדינה גובה מיסים בשביל למלא את התפקיד הזה, היא חייבת לעשותו, כי זו מצוות עשה מיוחדת וחשובה ביותר. "החק שחקקו אברהם אבינו ודרך החסד שנהג בה". ועל הליווי כתב הרמב"ם כי ליווי האנשים יותר גדול מהכנסת אורחים: "אמרו חכמים כל שאינו מלוה כאילו שופך דמים". ומי שמקיימו - שכרו גדול. "ואין לה שיעור", ולפעמים גורם "הצלה לו ולזרעו עד סוף כל הדורות".

ובכל מקרה, ברוב רובה של המדינה מתקיים החסד הזה של שמירה בדרכים ומתקיים בה החוק שחוקק אברהם אבינו עליו השלום. ויהי רצון שבזכות זה יתקיים בנו "ציון בְּמִשְׁפָּט תִּפְדֶּה וְשִׁבְיָהּ בְּצִדְקָה", אמן ואמן.

תשובה כהלכה

ברגע שתפילתי בעיני מסיום תיענה? יש עניין בכך? אפשר ויש עניין. כדאי לומר קודם בלי נדב.
מעשר מתוק. האם מותר לקחת מכספי מעשרות או צדקה על מנת לקנות ממתקים לחלק לחולים בבית-חולים? כן, אלא אם כן קיבלת על עצמך רק לצורכי עניים.

העיקר הכוונה. האם מותר לקחת כסף מקופת צדקה שקיבלתי בשביל לתרום למוסד כלשהו ולהעביר את הכסף שהצטבר שם למוסד או ארגון חסד אחר? תלוי בכוונה שלך כששמת את הצדקה בקופה הזאת. אם כיוונת למוסד הזה, אסור. אם כיוונת לצדקה בכללי, מותר.
צדקה כלי נדר. האם מותר לי להגיד שאני אתן סכום כסף לצדקה

המרכז ההלכתי העולמי

ע"י מורי הוראה מרבני בית מדרש "דרכי הוראה לרבנים" בראשות מורנו הרב יוסף אליהו שליט"א.
ניתן לשלוח שאלה בוואצפ למספר 054-319-8126 (בשעות 12-22) 072-260-2020
באתר www.darchei-horaah.org rabanim.online@gmail.com

לחזמת ספרי מרן הרב מרדכי אליהו זצ"ל | [f](https://www.facebook.com/rabanim) | לשכת הרב שמואל אליהו | המעוניינים לקבל את העלון במייל או מידע על שיעורים נא לשלוח פרטים במייל harav52@gmail.com או sms 058-4525200 | 02-6521195

האחים דויטש תעשיות טקסטיל איזור התעשייה קרית מלאכי	קונדיטוריה האחים עיני בני ברק. כשרות למהדרין איכות ועבודה עברית	בית הדין לדיני ממונות "דרכי הוראה" בבית המדרש של מרן הראשון לצ"צ זצוק"ל טל. 02-6514399 פקס. 02-6536842	הפצת "קול צופר" הפצה שבועית של עלוני פרשת שבוע לבתי כנסת בכל רחבי הארץ יוסי בן-הדוד 03-604329 0528008518@gmail.com	שיוק עופות בכשרות מהודרת עם כל החומרות וההידורים של "דרכי הוראה" חסידי מרן רח"ל מרדכי אליהו שליט"א בדאגתו מן רח"ל יוסף אליהו שליט"א ובפקידות רח"ל ע"י "דרכי הוראה לרבנים" טל. 058-6316969 058-995-995-15
---	--	---	---	---

עיצוב, עריכה והפקה: עטרת טל. 02-6519520 פקס 02-6522107 דוא"ל ateret12@neto.net.il